

УДК: 130.122:37.013

DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-11-12-4>

Галина Мегега,
кандидат філософських наук, директор навчально-реабілітаційного центру №6
Дніпропетровської обласної ради,
доцент кафедри публічного управління та права,
Дніпровська академія неперервної освіти,
вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, Україна,
gmegega@ukr.net

ПЕРЕБУДОВА МИСЛЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ПРИ ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОЗДАТНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті обґрунтовується проблемне поле філософії та практики виконання державного замовлення на надання освітніх послуг у форматі викликів промислової революції та сучасного ринку праці. Аналізується тенденція переходу від STEM-освіти до STEAM-освіти як стратегічне бачення вдосконалення суспільних взаємовідносин. Досліджуються основні складові механізму впровадження в навчальний процес методологічних підходів до формування перебудови філософії мислення, зорієнтованого на інтеграційний європейський вектор.

Ключові слова: STEM-освіта, Arts-освіта, методологічні постулати, загальнолюдські та морально-ціннісні орієнтири.

Вступ

Загальний контекст проблемного поля змістовної складової навчально-виховного процесу в сучасній школі, визначається на перетині основ філософської, педагогічної думки та теорії державного управління. Відповідні акценти на організаційну, нормативно-правову та змістовну складову в діяльності навчальних закладів ставить державно-громадська модель управління, де превалує державне замовлення на надання освітніх послуг.

Теорія державного управління ґрунтується на теоретико-методологічних засадах як важеля впливу держави на стан і розвиток суспільних процесів і відносин з метою досягнення цілей і реалізації функцій держави, вдосконалення систем управління. Використання освіти як інструменту м'якої влади наповнює особливим змістом освітній процес, який реагує на сучасні суспільні виклики (Висоцький, 2015).

Окремі аспекти проблемного поля запропонованої теми для міркувань та визначення механізмів перебудови філософії мислення і педагогічної практики представлені в наукових працях О.Базалука, І.Беха, О.Висоцького, О.Дзьобана, А.Другова, М.Романенка, Т.Сорочан. Ці дослідження дозволяють зробити висновок, що проблема формування філософських, світоглядних основ в процесі навчання є надзвичайно актуальною в освіті. Більшість сучасних науковців, педагогів таких як О.Базалук, М.Бауер, Дж. Вос, Г.Драйден, М.Дробноход, філософів (М.Кисельов, Б.Майєр, В.Шинкарук) розглядають її винятково в контексті основних цілей освіти та результатів навчання, пов'язуючи з освітою для сталого розвитку, проблемами глобалізації.

Мета статті – довести ідентичність векторів соціально-економічного розвитку країн світу, реформуван-

ня різних систем освіти та курсу реформ в Україні. Розглянути методологічні аспекти з викладенням філософських та суто технічних, прикладних рішень зміни виховної складової освітнього простору.

Результати дослідження

У різні епохи, часи, на різних континентах і в різних країнах розроблялися та впроваджувалися теорії, доктрини, національні програми, проводились емпіричні дослідження принципів і форм економічного зростання, покладаючись на освіту та набуті знання.

Необхідно зазначити, що ще у середині ХХ ст. у світі почали усвідомлювати, що саме інтелектуальний потенціал країни визначає її роль, місце та здатність до проведення ефективної господарської діяльності, впливаючи на всі сфери життєдіяльності людини. За прогнозами ЮНЕСКО, досягти високого рівня національного добробуту зможуть країни, де серед працездатного населення налічуватиметься 40-60% спеціалістів із вищою освітою.

Визначення рівня розвитку нації, на думку В.Власюка, можливо оцінювати й через такі параметри, як інтелектуальний капітал, система освіти, наукова система, система комунікацій та інформаційна база, система інтелектуальної власності, які у певній мірі впливають на створення сприятливих умов для функціонування економічної системи та є запорукою сталого розвитку країни. Освіта впродовж життя, як один із найважливіших чинників кардинальних суспільних трансформацій, визначається не тільки у необхідності, яку відчуває людина при набутті певних видів знань, а й у спрямованості до постійного оволодіння та вдосконалення різноманітних потреб проходити власну еволюцію через алгоритм дій: «Пізнання – Знання – Усвідомлення» (Власюк, 2013).

Практична площина функціонування освіти не як галузі, а як функції держави, в історичному ракурсі завжди мала відповідні ознаки. Якщо в традиційному суспільстві пострадянського періоду освіта відповідала на виклик промислової революції, то школа, в ряді випадків, мала ознаки політехнічної освіти. На перший план виходило завдання підготовки робітничого класу. Поважними були предмети природничо-математичного циклу. Система освіти, культури, діяльність засобів масової інформації, суспільна свідомість акцентовано виховували повагу до людини яка працює.

Деякі аналоги представлені Федеральним планом дій Сполучених Штатів, щодо переходу від STEMосвіти до STEAM освіти. Де STEM, той же самий природничо-математичний, науковий акцент (аббревіатура STEMрозшифровується наступним чином: науки, технології, інженерне мислення, математика). І це державна відповідь на запит промислової революції. Узагальнена характеристика цих процесів була дана М.Романенко під час виступу на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Філософія, теорія, практика випереджаючої освіти для сталого розвитку».

На думку вченого, резерв прогресу ХХ століття - це урожайність ґрунту та пошук джерел енергії. ХХІ століття – здібності людини та знання як засіб досягнення мрій. Для того, щоб держава досягла найвищого рівня готовності до інновацій, який може забезпечити конкурентоздатність на міжнародній арені, освіта повинна формувати національну еліту і починати її пошук потрібно вже з дошкільного віку. Інтерес до пізнання та допитливість розвиваються ще у дитячому садочку. Початкова школа повинна формувати навички дослідницької діяльності (Романенко, 2015).

У міжнародній системі стандартизації, рейтингових оцінок та тестування, не існує практики оцінювання рівня знань або навичок дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, окрім участі учнів 4-х класів в тестуванні TIMSy 2007 році. Серед 49 країн учні 4-х класів України показали 26 результат. Добре це чи погано? Враховуючи величезний масив критичного та аналітичного матеріалу науковців різних країн світу щодо проблем міжнародної стандартизації та тестування в освіті, результат неоднозначний.

У сучасній системі тестування, виникає хибна позиція деяких педагогічних колективів формувати навчальний матеріал лише відповідно до вимог стандартизації. Це призводить до простого механічного заучування. Вчителю важко приділяти увагу важливому матеріалу, підтримувати інтерес до предмету, розвивати таланти і творчість, логіку, критичність мислення та сфокусуватись на широкому діапазоні новітніх методик.

Підтвердженням такої думки стали підсумкові результати тестування PISA в 2012 році. Шанхай продемонстрував кращі результати по читанню, математиці та природничим дисциплінам. Топ-п'ятірка по

читанню та математики включила чисто азіатські держави. А ось природничі науки вивели Фінляндію на ґрунтовне п'яте місце. США, Великобританія і Франція зайняли позиції у середині. Саме це примусило федеральну систему освіти США та ведучих країн світу замислитись над комплексом державних освітніх стандартів (Робінсон, 2016).

ОУСР (Міжнародна асоціація оцінки результатів навчання), без сумніву, діяла з кращих міркувань. Її мета – забезпечити освітню систему чітким та об'єктивним орієнтиром у світі міжнародних стандартів освітньої галузі. Проблема не в намірах, а в тому, до чого вони призвели. Є країни, які в системі координат тестування значно менше, ніж США і Шанхай використовують у своїй практиці стандартизоване тестування, а результати вищі. Це Сінгапур і Фінляндія. У Сінгапурі в 12 років та при вступі до вищих навчальних закладів складають екзамен. А у Фінляндії тільки один стандартизований підхід - до випускних екзаменів.

Шанхай, сидячи на жорсткому режимі стандартизації, вже має думку відмовитись від послуг PISA. Оцінювання та стандарти самі по собі не представляють проблему. Проблема в тому, що саме ми збираємось стандартизувати. США вирішило стандартизувати тестування та звітність вчителя. А Фінляндія – стандартизує підхід до підготовки вчителя. Саме тому, такій освіті заздрить увесь світ (Робінсон, 2016).

Наразі велика спокуса дати оцінку діяльності дошкільної ланки освіти. З цією метою керівників дитячих садочків постійно залучають до практики наукових інституцій, які проводять відповідні дослідження, спостереження, співбесіди тощо. Серед науковців різних країн найбільш активно намагаються це зробити колеги з Польщі, Чехії, Росії, Казахстану. Коло їх інтересів розповсюджується і на Україну. За підсумками таких практико-аналітичних дій, рівень знань, формування понятійного апарату, адаптаційних навичок дітей дошкільного віку в нашій країні високий. Ми починаємо втрачати, так звані «бали», починаючи з 10-річного віку. Це стосується вище названих компетентнісних характеристик та готовності до інновацій.

Спираючись на цей приклад, можна констатувати, що наша освіта готова якісно працювати з обдарованими дітьми 6-річного віку. Для таких дітей традиційна дошкільна ланка, на існуючій базі, здатна створювати різні експериментальні, проектні класи. Практики постійно працюють над спеціальними навчальними планами, програмами та навчально-методичними комплектами. На черзі денній – ґрунтовна спеціальна підготовка вчителів, яка переведе навчання школярів у площину наукових відкриттів і вишень, зроблених самостійно.

Показники STEM в процесі пізнання визначаються якістю відповідей на запитання:

1-ий рівень: (ЯК?) – донауковий, емпіричний, технологічний

2-ий рівень: (ЧОМУ?) – науковий, теоретичний, який виявляє причино-наслідкові зв'язки законів і закономірностей

3-ий рівень: (НАВІЩО?) – філософсько-методологічний, спрямований на пошук сенсу життя і життєдіяльності.

Висунуті гіпотези при пошуку відповідей ефективні лише тоді, коли власноруч за щось взявся і зробив. На такому тлі класно-урочну систему потрібно наповнювати інструментарієм нового мислення та пошуком технологічно правильного процесу.

Може 50 років тому назад було б достатньо дати високий рівень освіти 30% населення, 20% залишити для сфери послуг та торговельних відносин, а 50% - направити виконувати тяжку фізичну працю (Драйден, 2003). Але це завжди призводить до соціальних плесків. Прикладна наука без мистецтва, без пошуку сенсу життя – бездуховність. Стрімкий розвиток технічного прогресу, інформаційно-комунікативних та нанотехнологій, створення штучного інтелекту, розквіт культури, формування клубної філософії підпорядкованої шоу-бізнесу, вивели на арену сучасного суспільства новий, так званий креативний клас. Сучасний ринок праці США забезпечує креативний клас на 30% від загальної кількості робочих місць. Все це знаходиться під патронатом економічних бізнесових еліт. Мережа Arts менеджерів створює умови для продуктивного засвоєння Arts навичок. Так звана креативна економіка в США оцінюється в 160 млрд. доларів. Але навички, сформовані методологією STEM, вже втрачають актуальність. Сучасні маркетингологи, менеджери, продюсери, редактори, фінансисти тощо, управляють відповідними галузями бізнесу. Їх філософія мислення найбільш пов'язана з третім рівнем запитань (Романенко, 1998, 1987).

Сучасний глобалізований світ пропонує нам замислитись над загальносвітовими об'єктивними тенденціями, на які при визначенні змісту виховної складової освітнього простору, ми повинні зробити, так звану, поправку в філософії сучасного мислення.

З процесом визначення ролі Arts менеджерів та політтехнологів у суспільному житті, чітко намітилась загальносвітова тенденція до так званої масовізації. Однією з ознак сучасного світового життя, на думку Г.Драйдена і Дж. Восс, стала тенденція прихильності багатьох людей до масових заходів. Збирається величезна кількість людей на шоу феєрверків, музичних конкурсах, спортивних заходах. Суспільно-політичне життя все активніше спирається на масові акції. До чого це призводить? До того, що в атмосфері, яка панує на таких заходах, практично неможливо висловлювати думку, яка не співпадає із запропонованими лозунгами. Не чується Альтернативна точка зору. І це принципово порушує позицію сформульованих Радою Європи «ключових компетенцій», на які нам потрібно зорієнтувати педагогічну спільноту. На нашу думку, критичною стала нездатність вести діалог, співпрацювати, уникати конфліктів.

На дитячому колективі ця світова тенденція відзеркалюється агресивністю, жорстоким ставленням до окремих осіб, невмінням чути один одного.

У своїх дослідженнях Т.Сорочан коментує зміст згаданих вище ключових компетенцій. Над механізмом їх впровадження конче потрібно замислитись. Дуже важливими для здійснення продуктивних перебудов та опанування європейських стандартів є завдання навчити дітей: в історичному та діалектичному вимірі вивчати; шукати аналітичний та критичний матеріал; думати; співпрацювати; адаптувати отриману інформацію і сформовані навички; приступати до справи, на практиці використовуючи все опановане.

З цієї метою в професійній освіті педагогічних кадрів Європейського товариства наполегливо пропонується оволодіти компетенціями, до яких належать: соціальна, комунікативна, соціально-інформаційна, когнітивна та спеціальна (Сорочан, 2005).

Зарубіжні й вітчизняні автори наголошують: ключові компетентнісні зміни мають рухливу і перемінну структуру, залежать від пріоритетів суспільства, цілей освіти, особливостей самовизначення особистості в соціумі.

Однією з загальносвітових тенденцій, що визначає наше майбутнє, стала загальна інформатизація життя за допомогою миттєвих засобів інформації. Це принципово змінює і статус вчителя. Він перетворився з основного джерела інформації на тьютора або модератора. Сучасний ринок праці сьогодні не вимагає глибоких енциклопедичних знань. Всю інформацію можна знайти у Google. А от вміння критично і креативно її використовувати, робити висновки та на цій підставі приймати рішення – вимога дня.

Життя без економічних меж повинно виробити здатність вивчати та прагматично пристосовувати кращі здобутки світу в науковій, виробничій, фінансово-економічній, законодавчій, суспільній сферах нашого буття. Світогляд ізоляційної політики, повинен змінитись на філософію інтеграції у світову спільноту. Навчання та торгівля за допомогою засобів масових комунікацій стали ознакою сучасного буття.

Із зміною структури часу, який ми проживаємо, змінюється уклад життя, формуються виклики нової ери вільного часу. Якщо у 1930 році середній рівень життя складав 65 років, то у 2000-х роках вже 75. У 1930 році ми використовували на сон 175 тис. годин. У 2000-х - 219 тис. Відповідно, вільний час збільшився з 250 тис. годин до 388 тис. Науково-технічний прогрес зупинити неможливо і на необхідний об'єм товарів, що виробляє сучасна економіка, людство витрачає на 50% часу менше, ніж у 1930 році (зі 100 тис. годин до 50 тис) [8, с.79-81].

Ми не будемо занурюватись у соціальні наслідки цього процесу, але для освіти цей вивільнений час ставить ще один виклик. На що цей час витрачається? Якщо загальний рівень розквіту національної культури високий, цивілізаційна мрія всього людства здійснювати освіту впродовж життя, наближається до ідеа-

лу. І це не тільки виклик перед суспільством. У великій мірі він торкається освітнього середовища, в тому числі і системи післядипломної освіти. Щоп'ять років державна вимога підвищення кваліфікації в системі освіти впродовж життя, саджає вчителя за шкільну парту. Що робить вчитель впродовж п'яти років, визначає філософію мислення в ставленні до освіченості, до формування відповідних компетенцій, які він формує у своїх учнів.

Світова спільнота постійно звертає увагу на глобальний цивілізаційний процес, в якому провідну роль відіграє триумф особистості. Сучасна ера залишить для наступних поколінь головну ознаку часу: право на вибір.

Демократизація всіх сфер нашого життя, ще не досягла рівня європейської спільноти. І це не тільки проблема нашої держави. В світі немає жодної цивілізації, яка повністю захищає права людини державними механізмами. Справа в тому, що одні країни більше наближені до ідеалу, а інші в демократії бачать мету, а не механізм. Ще з часів французької революції, у Декларації прав людини в 1789 році були сформульовані провідні ідеї суспільства рівних можливостей для особистості. Ми в середині цього цивілізаційного шляху.

Практика сьогодення зайвий раз підтверджує, що до демонстрації ознак зрілого громадянського суспільства, перед європейською спільнотою, ми ще не готові. Дуже складно йде процес усвідомлення значущості своєї особистості у суспільно-політичному житті держави. Навіть найвищі, закріплені Конституцією демократичні засади, на компетентнісному рівні суспільством не усвідомлені. Дуже велика різниця між декларуванням прав і реаліями сьогодення. І це спадщина тих часів, коли за людину все вирішувала політична еліта. Наше спілкування зі студентською молоддю під час проведення заходів за програмою різних міжнародних проєктів показово довело, що наша освіта ще не навчила їх багатовекторно і практично мислити. На запитання: «Яким чином ми здійснюємо, виконання закріпленої Конституцією функції основного джерела влади?», - окрім виборів та участі у референдумах, наша молодь нічого прокоментувати не змогла. У той же час, студенти інших держав називали себе платниками податків, які наймають на роботу менеджерів державного управління, а потім дали характеристику демократичних механізмів. Це показово демонструє на скільки відрізняється практичний формат філософії нашого мислення і досягнень суспільств, де людина, її інтереси та індивідуальність знаходяться в центрі всіх історичних та соціально-політичних перетворень (Дзьобань, 2015).

Сучасна вітчизняна педагогічна думка на виклики світових тенденцій сформувала свою позицію. Інститут проблем виховання АПН України під головуванням доктора педагогічних наук, професора, академіка Беха І.Д., постійно працює над вдосконаленням змісту виховної складової освітнього простору. Наукове

обґрунтування методологічних підходів до перебудови філософії мислення та змістовної складової навчально-виховного процесу вченим здійснюється вже багато років. У різноманітних дослідженнях та рекомендаціях подається широкий діапазон наукових розвідок. На наш погляд існує ідентичність підходів Федерального плану Сполучених Штатів та розроблених Радою Європи вимог до ключових компетенцій з методологічними постулатами, які пропонує Іван Дмитрович.

Ми вважаємо, що вітчизняний вчений значно глибше підійшов до змісту перебудов, наповнивши його морально-ціннісними орієнтирами.

Філософська теорія цінності складає основу аксіології світогляду. Сенс життя кожної людини пов'язаний з її соціальним життям, життям у суспільстві, з засвоєнням наявних в суспільстві потреб, цінностей, інтересів. Поворот до духовності, це вистраждана сучасною культурою необхідність усунення розриву між ціннісними універсалами культури і життєвими устремліннями людей. Це дало б змогу направити людську дію на творчий розвиток культури а не на її руйнацію.

Поняття духовності дуже важливе для соціальних процесів, але в той же час, воно і невловиме. Адже існують самі різні визначення духовності. Часто говорять, що духовність людини визначається цінностями. Чим менше переваг вона робить матеріальним цінностям, тим вище духовність. Але прагнення до влади, марнославство, які не є матеріальними цінностями, не вписуються в поняття духовності. Традиційні наукові школи неспроможні пояснити сучасні антропологічні і соціогуманітарні процеси. В цих умовах постає потреба нових принципів гуманітарного знання, нового підходу до феномену людини, створення нових наукових та освітніх програм і моделей.

Ця проблема в 90-і роки ХХ століття стала формувати самостійну науку: акмеологію. Акмеологічний підхід є одним із прогресивних і перспективних для сучасної школи. Його суть полягає у комплексному дослідженні й відновленні цілісності дитини, що проходить етапи зрілості, коли особистісні та діяльнісні характеристики аналізуються в єдності, у взаємозв'язках та опосередкуваннях, з метою допомогти вийти на вищі, достойні рівні.

Такий підхід дозволяє перевести школу з режиму функціонування до режиму розвитку. При цьому значно підвищується якість освіти, тому що в усіх суб'єктах освіти систематизуючими стають пізнавальні мотиви, навчання стає внутрішньою потребою, а глибоке та творче переосмислення дійсності стає провідним.

Акметехнології пропонують практичне рішення питання особистісного та професійного успіху. Методологічна база акмеології дає можливість для народження школи, у якій створені всі необхідні умови для становлення й розвитку в усіх суб'єктах освітнього процесу уявлення про успіх необхідний для розвит-

ку особистості у соціумі. Дитина в таких умовах розвивається як індивід, особистість, формуються духовні та моральні цінності, розвиваються творчі здібності, уміння соціалізуватись, будувати відносини в соціумі.

Проблеми розгляду акмеології як нової парадигми освіти присвячені дослідження А. Деркача, А. Бодалева, В. Зазикіна, В. Максимової. Ця наука виникла на стику природних, суспільних і гуманітарних дисциплін і вивчає закономірності розвитку людини на різних етапах її зрілості й особливо при досягненні найвищого рівня успішності. Предметом є об'єктивні й суб'єктивні фактори, що взаємодіючи один з одним, сприяють або перешкоджають прогресивному розвитку особистості, а також механізми що дозволяють досягти успіхів. Окрім загальної акмеології сьогодні вже оформились такі галузі: управлінська, педагогічна, військова, спортивна й ін.

Ключові ідеї акмеології, суть сучасних філософських розвідок, на наш погляд, комплексно відбиваються на підходах до формування змісту **методологічних постулатів**. Тож від чого до чого пропонують у філософії мислення вітчизняної освіти перейти, щоб відповісти на сучасні виклики суспільного життя. Які методи розумно покласти в основу перебудов у сучасній школі? Який перехід потрібно забезпечити?

1. Від освіти раціональної до освіти ціннісно-спрямованої.
2. Від освіти директивно-знанневої до освіти ціннісно-розвиваючої.
3. Від освіти віково-обмеженої до освіти впродовж життя.
4. Від освіти культурно-нормативної до освіти самозбагачення.
5. Від освіти науково-світоглядної до освіти світоглядно-перетворюючої.
6. Від освіти вузькотехнологічної до освіти культурно відповідальної.
7. Від освіти соціо-центричної до освіти людино-центричної.
8. Від освіти монологічної до освіти діалогу.
9. Від освіти, що культивує комплекси - до освіти великої повноцінності особистості (Бех, 2003, 2015).

Орієнтир державного замовлення з визначенням євроінтеграційним вектором вимагає від України враховувати всі визначні події, що формують стратегічне бачення розвитку взаємовідносин у світі. Такою подією став у січні 2016 року 46 міжнародний економічний форум в Давосі. Глобальна тенденція «світ без економічних меж», дала право на площадках форуму визначити вимоги до особистості, яка буде конкурентоздатна на сучасному міжнародному ринку праці у 2020-2025 роках.

Працівник повинен: комплексно, на багатьох рівнях вміти вирішувати проблеми; критично мислити; бути креативним; вміти управляти людьми; взаємодіяти з різними людьми; мати емоційний інтелект; вмі-

ти формувати особисту думку та приймати рішення; вміти вести переговори, демонструючи гнучкість ума.

Це додатково ставить перед нами запитання: якою ж повинна стати школа, щоб виконати такий наказ?

Суспільна, філософська та наукова педагогічна думка давно знайшла відповідь і на це запитання. Нормативно-правові документи, сучасні концептуальні платформи і Дорожня карта реформ освіти в Україні до 2025 року методологічно визначили організаційну схему сучасної школи. Вона повинна розвивати індивідуальність; навчити спілкуватись та взаємодіяти; бути правильною технологічно; надавати вибір; орієнтувати на сучасність; дати змогу конкурувати з однолітками із країн ЄС.

Остання позиція в переліку вимог до школи може бути виконана тільки при умові коли, школа, починаючи з головної фігури навчально-виховного процесу – учителя, змінить методологію мислення і зрозуміє: для того, щоб робити щось інакше, потрібно мислити інакше.

Однією з проблем вітчизняної школи можна назвати таку як: не чітко сформовані навички використання на практиці отриманих академічних знань з основ наук, вміння критично, інноваційно мислити, робити висновки та аналізувати. Випускників навчальних закладів України оцінюють окремі вищі навчальні заклади Європи за високі характеристики енциклопедичного набору знань. По показникам вступу до вишів, якості математичної і технічної освіти, Україна займає 30 місце серед 148 країн. Але рейтинг готовності до інновацій, по загальним показникам, залишає Україну на нижчих щаблях. Успішний випускник масової школи може створити лише рух за кимсь. Інноваційний прорив повинна забезпечити нашої державі нова молода еліта, яка буде налаштована не наздоганяти, а випереджати (Романенко, 2015).

Окрема тема: формування зрілих громадянських компетенцій та навичок. Дуже важливо навчити учнів аналізувати, на засадах історично-філософського підходу, сучасний стан розвитку суспільства. Нажаль, низький рівень загальної політичної культури в країні, набуває рис когнітивного дисонансу. Задекларовані демократичні лозунги свободи слова, принципів справедливості та рівних прав і можливостей, знецінюються високим рівнем корупції та відсутністю дієвих механізмів участі громадян у вирішенні важливих для країни питань цивілізованими засобами. У цій площині необхідні академічні знання щодо традицій суспільно-економічних взаємовідносин, історичних подій, політичних структур та громадянських ознак держав світу. Наші учні, а тим паче студенти, з метою оздоровлення економіки, росту рівня соціальних стандартів повинні навчитись моделювати кращі здобутки наших міжнародних партнерів на теренах України. Головне, щоб це була не самоціль. Не можна припустити втрати національної самосвідомості та ідентичності. Розуміння формули: все в історіях держав і світу вже було, є тільки нові комбі-

нації, повинно навчити не тільки аналізувати але й передбачати наслідки любых історичних і соціальних подій, а головне визнати свою особисту роль у суспільно-політичному житті в якості суб'єкта, а не об'єкта політичних маніпуляцій (Приходько, 2002).

Сучасний стан суспільно-громадських відносин в Україні не може обмежуватись тільки такою формулою. Щоб сформувати зріле громадянське суспільство, як пропонують методологічні постулати І.Д.Беха, потрібно наповнювати освітню складову змістом загальнолюдських, культурологічних і, навіть, християнських цінностей. У Канта є такий вислів: «Якщо істина не універсальна – вона не моральна». Така постановка питання вимагає від нас зупинитись на аналізі одного з векторів наукових розробок в площині формування культури особистості.

Ми згодні з тими дослідниками, які пропонують здійснювати аналіз ціннісного аспекту у межах категорії «культура». Цей термін вперше використав Цицерон з метою визначення якості розумового розвитку й духовності особистості. Дуже часто в повсякденному, узвичаєному значенні культура розуміється як духовна сторона життєдіяльності людей. Внутрішнє ядро культури, що стверджується у свідомості людини, закріплюється зовні, предметно в специфічних для кожної культури ознаках та традиціях. Культура символізує гармонію, природність, волю і відкритість людського буття у світі, виступає інструментом і засобом цієї гармонії. У більш загальному розумінні культура розглядається як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених і створюваних людством у процесі суспільно-історичної практики, що характеризуються досягнутим рівнем розвитку суспільства (Прохоров, 1987).

Узагальнюючи, культуру можна розглядати як зображення ставлення людини до навколишнього світу, як предметну людську діяльність, як інформаційну систему, як створення людських цінностей. Як систему духовного й матеріального виробництва. Культура – це зображення суті людини в її ставленні до навколишнього світу, це людина в прояві своїх сутнісних сил і історичного призначення.

Культура особистості не є щось ізольоване, вона тісно зв'язана як з культурою конкретної соціальної спільноти, так і суспільства в цілому. Особистість кожної людини – це феномен культури, тому що вона формується під впливом різноманітних культурних явищ: традицій, форм суспільної свідомості, способу життя, побуту, змісту діяльності, виховання, освіти. Поняття «культура особистості» широко розкрито в науковій літературі. Один напрям розглядає її, як інтегральну характеристику особистості. Другий – як види особистої культури (моральна, естетична, політична, екологічна, економічна, психологічна, фізична, методологічна тощо). Третій – з погляду зовнішніх проявів у поведінці.

Одним з найважливіших чинників, що впливають на формування особистості, є система цінностей.

Цінності виступають регулятором людських прагнень і вчинків, визначають принципи соціальних переваг. Ціннісні орієнтації співвідносяться з такими поняттями, як соціалізація особистості, розвиток її потреб, формування ідеалу, визначення спроможності тощо. Головна складова характеристик культури особистості – духовність людини, що визначає вищий рівень розвитку її внутрішньої сутності. Духовність – це вищий ступінь емоційно-морального розвитку дитини, гармонія її ідеалів із загальнолюдськими цінностями й високоморальними вчинками, в основі яких лежать потреба служити людям і добру, постійне прагнення до самовдосконалення. Філософський дискурс щодо вищезазначених проблем вступає в когнітивний дисонанс із реаліями сьогодення, змістом сучасних суспільно-політичних процесів. Їх загострення викликає загрозу національній безпеці. На цей виклик освіта має відповісти правильними технологіями формування морально і духовно здорової особистості.

Взаємодія філософії і освіти набуває особливого значення на переломних етапах суспільного розвитку. Це пов'язано з необхідністю переходу до нового типу світогляду, культури і, відповідно, нового типу освіти.

Академічні знання, нормативні вимоги до змісту програм і стандартів в освіті потрібно збагатити вмінням ставити запитання та шукати відповіді на них. «Я мислю, я розвиваюсь». 12-бальна система оцінювання знань наближає нас до реалізації одного з постулатів на практиці.

Цивілізаційний виклик «Освіта впродовж життя» повинен увійти в нашу свідомість як обов'язкова складова креативного інтелекту. Потреба постійно оновлювати свої знання за фахом, тренувати емоційний інтелект, вдосконалювати гнучкість ума – вимога сучасного ринку праці.

Критичність мислення – надзвичайно складна характеристика особистості. Щоб досягти відповідних навичок потрібно мати різнорівневу, комплексну інформаційно-аналітичну базу. Для пострадянського періоду було притаманне знищувати та приховувати самостійність суджень. Це породило не тільки дисидентський рух, а й страшну практику знищення інакомислення та еміграцію видатних особистостей. В Україні, замість культурно-нормативної освіти, повинна прийти освіта самозбагачення.

Вміння приймати рішення – одне з ключових вимог до успішного сучасного менеджера і керівника. Емоційний інтелект – одна зі складових таких навичок. З педагогічної точки зору, емоційний інтелект – складова процесу опанування знань. Коли теоретичний матеріал засвоюється на тлі емоцій, глибина його усвідомлення набагато ґрунтовніша. Вимоги ринку передбачають вміння суб'єкта бачити наслідки своїх зусиль. Якщо людина має високий ступінь емоційного інтелекту, то реакцію об'єктів він здатен направляти в необхідне для нього русло. Мовою державного діяча – це не лозунгові заклики, а чітко визначена, в рамках

нормативно-правового, законодавчого поля конкретна програма дій. Це передбачуваність наслідків прийнятого рішення та відповідальність за них. Нам потрібне не поверхове тлумачення ситуації, а глибокі знання внутрішніх процесів і діалектичний аналіз інформаційно-аналітичної складової. Такий підхід повинен увійти в обов'язкову складову, яка здатна забезпечити успіх креативної особистості.

У навчальному процесі це може відобразитись у формулі «Я суб'єкт практики, я створюю світ». Для молодших школярів методологія переходу від науково-світоглядних до світоглядно-перетворюючих дій на практиці може виглядати наступним чином. Беремо для аналізу просте яблуко. Науково-світоглядним методом просте яблуко може характеризуватись за допомогою запитань-відповідей. Продемонструємо на прикладі.

Колір? Зелений. Форма? Кругла. Що знизу? Бувша квітка. Коли вона цвіла? Весною. Коли перетворюється в яблуко? Коли бджола опилила квітку. Коли поспіло? В осені. Що зверху? Хвостик. Навіщо? Щоб прикріплюватись до гілки яблуні. Розрізали яблуко. Що бачимо? Зернятко.

Наступає етап світоглядно-перетворюючий. Як ми самі можемо виростити яблуко? Посадити зернятко та поливати. Евристична ситуація: а як ще? Людина саджає яблуневу гілку. Як саджає? Копає ямку. Чим копає? Лопатою. Що то є лопата? Металева загострене знаряддя праці. Як його виготовляють? Здобувають залізну руду, переробляють у сталь та випускають листовий прокат. Завершальна дія - перевозять до заводу і штампують у відповідному цеху.

Якщо навіть ставити за мету дійти до формальних характеристик особливостей логістики транспортних перевезень в Україні та Європейському союзу, то можна вийти на запитання: Чим і якими транспортними шляхами перевозять листовий прокат? Відповідь: вантажними вагонами та магістральними шляхами. А яка ширина магістральних шляхів в Україні та в державах ЄС? А співпадають вони? Відповідь: ні. Коли виникла така ситуація? Відповідь: напередодні Другої Світової війни. А яким чином Україна в центрі Європи планує виконувати функцію транзитної держави?

На цьому етапі учні вступають в складний процес пошуку нестандартних рішень, які повинні спиратись на широкий спектр знань, вміння комплексно і на різних рівнях вирішувати питання, думати, обговорювати проблему, креативно та практично мислити.

Філософія постулатів доводить, що освіта приречена глибоко замислюватись над проблемою формування атмосфери пасіонарності в суспільно-політичних взаємовідносинах, над механізмом створення зрілого громадянського суспільства. Кожна дія (як пересічної людини, так і керівника різного рівня, організатора конкретної справи) повинна проходити випробування на морально-етичні характеристики. Всі вузькопрофільні фахівці, представники політичної

еліти, громадянське суспільство повинні завжди відчувати відповідальність за свої дії.

Суспільні взаємовідносини минулих часів мали стандартну ознаку: людина була маленьким гвинтиком у загальному механізмі. Одна зі світових тенденцій, що визначають наше майбутнє: підняття на найвищий щабель особистість. Її триумф - запорука цивілізаційного розвитку. Окрім того конституційно людський потенціал визначається як найвища соціальна цінність держави, її особисті, моральні та інтелектуальні можливості - запорука національної безпеки. Особистість у сучасному світі повинна відчувати себе як гвинтик, без якого не може функціонувати складний механізм.

Методика монологічної освіти повинна бути замінена на освіту діалогу. Крім суто психологічних наслідків монологу, коли дитина засвоює 10% від того що чула; 20% від того що бачила; 30% від того що записала – 75% засвоюється тоді, коли дитина обговорює матеріал, вступає в діалог із вчителем, визначає коло проблем та самостійно шукає відповіді на проблеми і робить висновки. Ми повинні самі оволодіти компетенція ми, на яких налягають ключові документи Ради Європи. Перед тим, як приступити до справи, ми повинні спочатку вміти здобувати користь і досвід, тобто - вивчати. Потім-шукати. Потім-думати, співпрацювати, вести діалог, адаптувати все це до вимог сьогодення і тільки потім діяти.

Висновки

Отже, можна констатувати, що перебудови в світовому просторі йдуть паралельно. Об'єктивні соціальні, глобальні процеси, які перетворюють світ, однаково впливають на форматування підходів до перебудов в освіті різних держав, у тому числі і в Україні. Зміст навчально-виховного процесу, філософський підхід до перебудови мислення принципово впливає на кінцеву його мету: формування конкурентоздатної особистості, зорієнтованої на сучасні вимоги ринку праці та становленню її демократичної культури. Запропоновані в статті методологічні підходи, спрямовані на вмотивований пошук суб'єктами навчально-виховного процесу необхідних знань та життєвих навичок, які здатні вирішити проблему формування в учнів здатності критично мислити, демонструвати якості емоційного інтелекту, гнучкості ума, вміння спілкуватись та бути зрілими громадянами.

Показники вітчизняної освіти в спроможності досягти сучасного рівня інноваційності потрібно підняти, починаючи з перебудов філософії мислення в системі дошкільної та початкової освіти. Запорукою успішності повинна стати орієнтація на вдосконалення та осучаснення підходів до впровадження в практику державних принципів наступності та послідовності всіх ланок системи освіти в Україні.

Перспективами подальших наукових розвідок буде обґрунтування впливу формування морально-ціннісних характеристик особистості та суспільства на національну безпеку держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базалук О.О. Світобудова жива і розумна матерія (історико-філософський та природничо-науковий аналіз у світлі нової космологічної концепції) : монографія / О.О. Базалук. – Дніпропетровськ : Пороги, 2005. – 412 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості / І.Д.Бех. – К. : Либідь, 2003. – 620 с.
3. Бех І.Д. Державницьке виховання як суспільно-освітній пріоритет /І.Д.Бех//Вибрані наукові праці: у 2т.т.:Т.1/Іван Дмитрович Бех. - Чернівці: Букрек, 2015. – 840 с. – (Серія «Школа майбутнього»).
4. Власюк В.Є. Освіта й економіка: взаємообумовленість стану чи перспектива занепаду? / В.Є.Власюк // Філософія. Культура. Життя. Дніпропетровськ, - 2013. - №39. – С. 157-170.
5. Висоцький О.Ю. Освіта як ефективний засіб пропаганди./ О.Ю.Висоцький // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції: Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку. – 2015.- Дніпропетровськ. – С. 3-6.
6. Гаврилюк В.В. Соціально-економічне здоров'я і національна безпека /В.В.Гаврилюк, В.М.Чимаров//Безопасность Евразии. – 2002. - №4. – С.186-201.
7. Дзьобань О.П. Глобалізація освіти: до проблеми вітчизняних реалій і перспектив. / О.П.Дзьобань // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції: Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку. – 2015. – Дніпропетровськ. – С. 10-13.
8. Драйден Г., Вос Дж. Революція в обученні. Научить мир учиться по-новому / Г.Драйден, Дж. Вос. – М. :Парвинэ, 2003. – 670 с.
9. Другов А.Б. Государственный маркетинг как важный фактор совершенствования механизма управления социально-экономическими процессами в обществе. / А.Б.Другов // Маркетинг в России и за рубежом. -2005.-№ 4. – С. 101-104.
10. Костенко О.М. Проблеми №1 сучасної цивілізації (в українському контексті) : монографія / О.М. Костенко; НАН України, Ін-т держави і права імені В.М.Корецького. – Черкаси : [б.в.], 2008. – 112 с.
11. Приходько С.М. Роль громадянської освіти у формуванні громадянського суспільства. / С.М.Приходько // Наукова збірка: Розвиток демократії та демократична освіта. – 2003. – К. : Матеріали 2-ої міжнародної наукової конференції Одеса, 2002 р. – С. 73-80.
12. Робінсон Кен, Ароніка Лу. Ох уже це тестування. /Кен Робінсон, Лу Ароніка// вісник ТІМО .- 2016.Харків. –№12.-С.37-46.
13. Романенко М.І. Освіта як об'єкт соціально-філософського аналізу: монографія / М.І.Романенко. – Дніпропетровськ : Промінь, 1998. – 13.
14. Романенко М.І. STEM І STEAM –освіта. /М.І.Романенко //Джерело.-2015. Дніпропетровськ.- №45-46.С.3.
15. Советский энциклопедический словарь /Гл. ред. А.М. Прохоров; редкол.: А.А. Гусев и др. – 4-е изд. – М.: Сов.энцикл., 1987. – 1600 с.
16. Сорочан Т.М. Розвиток професіоналізму керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної освіти : дис.. ...доктора педагогічних наук: 13.00.04/Т.М.Сорочан .- Луганськ, 2005.-472 с.

REFERENCES

1. Bazaluk, O.O. (2005). *Svitobudova zhyva i rozumna materiia (istoryko-filosofskiyi ta pryrodnycho-naukovyi analiz u svitli novoi kosmologichnoi kontseptsii): monohrafiia [The world's living and intelligent matter (historical-philosophical and natural-scientific analysis in the light of the new cosmological concept): monograph]*. Dnipropetrovsk: Porohy [in Ukrainian].
2. Bekh, I.D. (2003). *Vykhovannia osobystosti [Education of the person]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
3. Bekh, I.D. (2015). *Derzhavnytske vykhovannia yak suspilno-osvitnii priorytet [State education as a social and educational priority]*. Chernivtsi: Bukrek [in Ukrainian].
4. Vlasiuk, V.Ye. (2013). *Osvita y ekonomika: vzaiemoobumovlenist stanu chy perspektyva zanepadu? [Education and economy: the interconnectedness of the state or the prospect of decline?]*. *Filosofiiia. Kultura. Zhyttia – Philosophy. Culture. Life*, 39, 157-170. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
5. Vysotskyi, O.Yu. (2015). *Osvita yak efektyvnyi zasib propahandy [Education as an effective means of propaganda]*. *Materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii: Filosofiiia, teoriia ta praktyka vyperedzhaiuchoi osvity dlia staloho rozvytku – Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference: Philosophy, Theory and Practice of Advancing Education for Sustainable Development*. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
6. Havryliuk, V.V. (2002). *Sotsyalnoe pronstranstvo zdorovia y natsyonalnaia bezopasnost [Social health environment and national security]* [in Russian].
7. Dzoban, O.P. (2015). *Hlobalizatsiia osvity: do problemy vitchyznianskykh realii i perspektyv [Globalization of education: the problem of domestic realities and prospects]*. *Materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii: Filosofiiia, teoriia ta praktyka vyperedzhaiuchoi osvity dlia staloho rozvytku – Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference: Philosophy, Theory and Practice of Preventive Education*

for Sustainable Development. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].

8. Draiden, H., Vos, Dzh. (2003). *Revoliutsiya v obuchenyy. Nauchyt myr uchytisia po-novomu [Revolution in teaching. Teach the world to learn in a new way]*. Moscow: Parvyne [in Ukrainian].

9. Druhov, A.B. (2005). Hosudarstvennyi marketing kakvazhnyi faktor sovershenstvovaniya mekhanizma upravleniya sotsialno-ekonomicheskimi protsessami v obshchestve [State marketing as a factor in the improvement of the mechanism of governance social and economic processes in society]. *Marketing v Rossii i za rubezhom – Marketing in Russia and abroad*, 4, 101-104 [in Ukrainian].

10. Kostenko, O.M. (2008). *Problemy #1 suchasnoi tsyvilizatsii (v ukrainskomu konteksti): monohrafiia [Problems No. 1 of modern civilization (in the Ukrainian context): monograph]*. Cherkasy [in Ukrainian].

11. Prykhodko, S.M. (2003). Rol hromadianskoi osvity u formuvanni hromadianskoho suspilstva. [The role of civic education in the formation of civil society].

Naukova zbirka: Rozvytok demokratii ta demokratychna osvita – Scientific collection: Democracy and democratic education. Kyiv [in Ukrainian].

12. RobinsonKen, AronikaLu. (2016). *Okh uzhe tse testuvannia [Oh, this testing!]*. Kharkiv [in Ukrainian].

13. Romanenko, M.I. (1998). *Osvita yak obiekt sotsialno-filosofskoho analizu: monohrafiia [Education as an object of socio-philosophical analysis: monograph]*. Dnipropetrovsk: Promin [in Ukrainian].

14. Romanenko, M.I. (2015). STEM I STEAM–osvita [STEM I STEAM - education]. *Dzherelo – Source*, 45-46, 3. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].

15. Prokhorov, A.M. (1987). *Sovetskiy entsiklopedicheskyy slovar [Soviet Encyclopedic Dictionary]*. Moscow: Sov.entsykl. [in Ukrainian].

16. Sorochan, T.M. (2005). Rozvytok profesionalizmu kerivnykiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv u systemi pislidyplomnoi osvity [Development of professionalism of heads of general educational institutions in the system of postgraduate education]. *Doctor's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].

Galyna Megega,

PhD, Associate Professor,

Department of Preschool and Primary Education,

Dnipro Academy of Postgraduate Education,

70, Volodymyra Antonovycha Str., Dnipro, Ukraine,

gmegega@ukr.net

STUDENTS' THINKING RESTRUCTURING TO HISTORICAL, SOCIAL AND PHILOSOPHICAL PRINCIPLES TO FORM THEIR COMPETITIVENESS

The article explains the problem field in the philosophy and practice of execution of the state order for educational services provision in the format of the industrial revolution and the modern labor market challenge. The tendency in the transition from STEM-education to STEAM-education has been analyzed as a strategic vision of social relations improvement. The basic components of the mechanism of methodological approaches implementation to the formation of thinking philosophy restructuring in the educational process, based on the European vector of integration have been studied. The problem field of the overall context of substantive component of the educational process in modern school has been considered at the intersection of philosophical bases, educational thought and public administration theory. Thus, the dependence of organizational, legal and substantive component of the activities of heads of educational institutions from the state-public management model, with domination of the state order for educational services has been revealed.

Keywords: STEM-education, ARTS-education, methodological postulates, human and moral value systems.

Подано до редакції 15.10.2018